

Om de danske personlige pronominer

Af Henrik Jørgensen

De danske personlige pronominer har en række egenskaber, som ville have taget sig noget mærkværdige ud, hvis man registrerede dem i et nyopdaget indianersprog:

1. De har som den eneste ordklasse overhovedet bevaret en rudimentær kasusbøjning,¹ hvor en oblik kasus adskilles fra en nominativ. En del af de egenskaber, som man naturligt forventer fra kasussprog, såsom gennemført kongruens ved sammenligningsled og prædikativer, er dog gået tabt, eller befinder sig i et hensygnende stadium, i hvert fald i talt sprog.

2. I en ellers velreguleret positionssyntaks har de udprægede tendenser til at flytte sig omkring i sætningen, forudsat at de er trykssvage. Det er denne observation, der mere eller mindre fuldstændigt er samlet i den såkaldte letledsregel.

I henseende til morfologi, positionssyntaks og prosodi afviger de derudover fra alle andre muligheder for at udfylde et nominalt led. Det må derudover bemærkes, at disse sælsomme egenskaber kun optræder i fuldt omfang, hvor pronominet udfylder et nominalled alene. I samme øjeblik, hvor pronominet indgår i en eller anden konstruktion, ligegyldig hvilken, falder omflytteligheden væk, og det samlede led bliver trykstærkt. Der er i talesproget en udpræget tendens til, at den særlige pronominalbøjning også falder væk i disse tilfælde.

Det har været kendt siden Diderichsens første samlede formulering af feltsyntaksen i 1946, at trykssvage led (dvs. en del pronominer, samt *her* og *der*)² har en tendens til at bevæge sig frem i sætningen. Denne iagttagelse formaliseredes senere i letledsreglen, hvor der oprettes et regulært felt til denne ledtype (Diderichsen 1966 s. 371; Hansen 1984 s. 59f.). Hans Basbøll har i en afhandling fra 1986 diskuteret forholdet mellem pronominer som objekter og de prosodiske forhold, hvor pointen er, at de lette (objekts-) pronominer er klitiske. Jeg mener, at Basbølls løsning er korrekt, men ufuldstændig. Hensigten med dette arbejde er derfor at prøve at gøre rede for de sammenhænge, som jeg mener

at se mellem pronominerne morfologiske, syntaktiske og prosodiske forhold. Jeg vil hævde følgende:

* De danske personlige pronomener er alle sammen som trykssvage *klitiske*, dvs. de er rent rytmisk forbundet med et trykstærkt led bagved (proklitisk) eller foran (enklitisk), eventuelt i klynger af klitiske led. De er sammen med konjunktionalerne, en del modaladverbier og led-sætningsmarkøren 'at',³ samt de trykssvage *her* og *der* de eneste klitiske ledtyper i dansk.

* Pronominernes klitiske egenskaber kan efter visse regler forklare deres særlige stillingsregler. Visse undtagelser fra den såkaldte letledsregel kan derigennem forklares som instanser af den generelle regel.

* Hovedtendensen i talesproget er, at pronominerne kun kan bøjes, når de står i klitisk position. I ikke-klitisk stilling svinder bøjning derimod kraftigt. På dette punkt er den nuværende danske skriftsprog-norm meget inkonsekvent, som jeg skal vise. Konsekvent uplejet talesprog overholder her regler, som udviser kraftige analogier med fransk – en observation, som kan følges tilbage til Lefolii, og som siden er blevet taget op af Erik Hansen. Dette træk ved moderne dansk – forudsat, at den 'uplejede' sprogbrug antages for at være tættest i pagt med sprogets væsen og den 'velplejede' en art kunstregel – er sprogtypologisk særdeles interessant. Analysen kommer til at antyde nogle sammenhænge mellem feltskemaet og de prosodiske mønstre i dansk, som jeg også skal forsøge at skitsere kort.⁴

1. Pronominernes stillingsregler

1.1. *Pronominalt subjekt*

Det hedder i de gængse formuleringer af Diderichsens feltskema, at subjektet er knyttet til pladsen son **n** i feltskemaet. Denne regel gælder tilsyneladende uden undtagelser. Kun Diderichsen 1946 § 73 anfører nogle eksempler, som kan forstås som afvigelser herfra:

- (1) Saa maatte jo/nok/vist kongen bøje sig.
- (2) Saa var pludselig døren sprunget op.

- (3) I Kiøbstæderne har sædvanligvis hvert Huus en lille Have.
(4) Næste Eftermiddag laa endnu Stenene urørte.
(De sidste to ekss. efter H. C. Andersen)

Diderichsen er inde på de prosodiske forhold i denne sammenhæng, idet det anføres, at adverbialets flytning hovedsagelig beror på, om det er lettere end subjektet. At dette faktisk er nøglen til forståelsen af observationen, ser man af Diderichsens eksempler i § 74b, hvoraf det fremgår, at det er umuligt at erstatte subjekterne i de anførte ekss. med anaforiske pronominer og samtidig bibeholde ordstillingen:

- (1') *Saa maatte jo „han bøje sig.
(2') *Saa var pludselig „den sprunget op.
(3') *I Kiøbstæderne har sædvanligvis „de en lille Have.
(4') *Næste Eftermiddag laa endnu „de urørte.

Denne ordstillingstype er ikke bare H. C. Andersensk. Den kan findes i mange typer af mundtlig sprogbrug, f.eks. i dialektnedtegnelser. Konstruktionen er ikke bare dialektal eller mundtlig; den kan også findes i det litterære sprog, samt i videnskabelig sprogbrug. Det skal dog villigt indrømmes, at rækkefølgen **Fvan(a)** ikke er specielt højfrekvent; den optræder f.eks. næppe i avisprosa. Dette er imidlertid ikke stedet til at dokumentere konstruktionens eksistens detaljeret; i stedet må vi spørge: hvad er dens strukturelle karakteristikon?

Diderichsen indførte i 1964 et maksimalt sætningsskema, hvor den omtalte konstruktion er forudset i form af en særlig **a**-plads foran **n**.⁵ Denne løsning er mulig, men gør ikke rede for det faktum, at ubetonet pronominalt subjekt forhindrer dannelsen af konstruktionen. Det forhold, at de adverbialer, der i første række kommer på tale til pladsen, er prosodisk lette – eller i hvert fald af trænede oplæsere vil blive håndteret som sådanne, eventuelt ved hjælp af bitryk – er hovedanledningen til, at jeg foreslår, at man i stedet begynder at sondre mellem principielt betonedede og principielt ubetonedede pladser i sætningsskemaet, altså at vi regner med to grupper af led: de *ikke-klitiske* (der udgør den normale række i sætningsskemaet **F/vna/VNA**) og de *klitiske* (bl.a. det ubetonedede postverbale pronominalt subjekt og de lette neksusadverbialer). Gør man det, får man tilsyneladende et større mylder af led på samme måde som i Diderichsens 1964-version af skemaet, men disse

led er i virkeligheden på hvert niveau organiseret regelmæssigt. Rent grafisk er det efter min mening lettere at udskille de klitiske led totalt af grundskemaet, modsat Diderichsens fremgangsmåde i 1964.

Imidlertid bliver der en række eksempler tilbage, hvor **a** før **n** tydeligvis ikke er enklitisk, men har ganske normalt hovedtryk. Af grunde, som jeg vender tilbage til i afsnit 5, må man derfor fastholde (betonet) **a** før **n**, selv om det må siges, at konstruktionen er udpræget skriftsprogslig. Man kan opstille den hypotese, at konstruktionens eksistens netop har sammenhæng med det forhold, at sætningens subjekt er inddraget i sætningens fokuserede område. Dette ville normalt ikke kunne være tilfældet med et (ubetonet) pronomen, og det ville redegøre for observationen i (1-4) ovenfor. Ombytningen tjener derfor til at markere, at subjektet undtagelsesvis er inddraget i sætningens gyldighedsfelt (se om dette begreb afsnit 3).

1.2. Pronominalt objekt

Den velkendte letledsregel, hvorefter et ubetonet pronomen rykker frem fra **N** til central- eller neksus-feltet, blokeres i en række situationer, som er mere eller mindre velbeskrevne. Den kendteste blokering er den, der finder sted i forbindelse med sammensat verballed, hvor pronominerne ikke kan avancere og derfor tilsyneladende står på **N**. En anden blokering fremgår af Hansen 1984, øvelse 14B (s. 101f.), hvorefter et pronominalt direkte objekt ikke kan avancere forbi et ikke-pronominalt indirekte objekt. Et indirekte pronominalt objekt derimod avancerer sagtens uden sit ikke-pronominalt direkte objekt. Eksempler:

- (5) Så gav Edvard alligevel ikke Victor _oden.
 (6) Så gav Edvard _oham alligevel ikke køleskabet.

Eksemplerne viser desuden, at rækkefølgen blandt de led, der ikke er subjekt, altid vil være IO-DO. Eks. (6) er jo kun acceptabelt, hvis man antager, at de to objekter er fordelt i overensstemmelse hermed.

Hans Basbølls analyse (Basbøll 1986) tager udgangspunkt i de to velkendte aspekter af verbets struktur i sprog som dansk: sammensmeltningen af den betydningsbærende stamme og den udsigelsesrelaterede verbalendelse. Basbøll antager, at udgangspunktet for en dansk sætning er en situation à la den chomskyanske opdeling i AUX og V, hvor endelsen er placeret på AUX-positionen, svarende til Diderichsens **v**,

og verbalstammen på V, svarende til Diderichsens V. Basbøll antager derefter i overensstemmelse med klassisk transformationsteori, at verbalstammen under sætningens derivation rykker frem til v og tager eventuelle enklitiske pronominer med sig.

Denne analyse er en brugbar forklaring, som – trods revisionerne i den generative teori – stadig synes at kunne fastholdes. De nyere teorier om 'verb second' har endda raffineret synspunkterne i forhold til ældre beskrivelser.

Den vigtigste indvending mod Basbøll er, at analysen ikke omfatter pronominer, der er subjekter. Hvis pronominer som objekter imidlertid er klitiske, måtte man antage, at subjekter også ville (kunne) være det. Dette diskuterer Basbøll ikke. Det viser sig imidlertid, at der i sætninger, hvor enten objekterne eller alle tre nominale led er pronominer, opstår interessante sammenspil, der kun kan forklares ved at antage, at de alle tre er klitiske.

Vi så i afsnittet ovenfor, hvorledes der lejlighedsvis kunne stå et enklitisk modaladverbium foran et ikke-pronominalt subjekt:

- (7) Så gav jo Jørgen Skomager alligevel Fogden geværet.

Pronominaliseres begge objekter, træder letledsreglen i funktion:

- (8) Så gav jo Jørgen Skomager ham det alligevel.

Pronominaliseres også subjektet, bliver resultatet det velkendte, at modaladverbiet og subjektet bytter plads; men samtidig flytter objektspronominerne med subjektet:

- (9) Så gav han ham det jo alligevel.

Konsekvensen heraf må være, at det såkaldte 'letledsfelt' må opgives igen; for (8) vs. (9) synes at antyde eksistensen af hele to letledsfelter: ét efter n, hvor kun objekter og modaladverbier kan stå, og ét efter v, hvor både subjekt og objekter kan stå. I stedet må vi analysere disse observationer med en generel klitisceringsregel, som vil blive formuleret i afsnit 1.3 nedenfor.

1.3. Samlet oversigt over de klitiske pronominers stillingsregler

Jeg skal i dette afsnit prøve at gøre rede for, hvordan det samlede regelsæt for klitiske pronominers syntaks ser ud.

Hvis man opererer med den fra valensgrammatikken kendte adskillelse mellem obligatoriske og perifere led, kan vi som hovedregel opdele de Diderichsenske felter således, at nominale felter først og fremmest er besat med obligatoriske led og adverbielle først og fremmest med perifere. Spørgsmålet om præpositionalobjekter, der tilsyneladende må beskrives som stående på **A**, vil der desværre ikke blive mulighed for at diskutere i denne sammenhæng. Rent prosodisk forholder det sig således, at alle nominale og adverbielle felter skal have et hovedtryk; a er her ikke nogen undtagelse. De ubetonede pronominer beskriver vi her som enklitiske, hvorfor de heller ikke kan siges »at stå på dette eller hint felt«. Hvis man gjorde det, ville man sammenblende ledværdi og ledstilling.

Når vi skal forklare sammenhængen mellem specielt pronominerne syntaks og prosodi, er det kun de obligatoriske led, der spiller en rolle. Hertil kommer så verballedets dele. Verballedet sammenholdes som bekendt af et *enhedstryk*⁶ og fordeler sig rent feltmæssigt over **v** og **V** som to blokke; den første nødvendigvis kun på et enkelt ord, den anden under visse omstændigheder på en række. Rent undtagelsesvis ser man (fortrinsvis enklitiske) led opdele **V**-blokken i to (Diderichsen 1966 s. 377). Disse to blokke fungerer på lige fod med de obligatoriske led som *basis for enklise*.

Hovedreglen for et pronomen, der ikke er betonnet, er nu, at det tager udgangspunkt på det felt, hvor det som normalt led ville have stået og derpå *klitiscerer på det nærmest forangående obligatoriske led*. Derved kan man forklare, hvorfor et pronomen som direkte objekt kan standses af indirekte objekt, infinit verbal, subjekt eller sågar finit verbal (jvf. eks. 9), alt efter sætningens aktuelle sammensætning. Derimod spiller feltet **a** ingen rolle i denne sammenhæng, da de led, der står her, ikke kan være valensbundne og derfor heller ikke danner basis for enklise. Som vi så ovenfor, vil et led fra **a** kun kunne klitiscere som det sidste i rækken. Interessant nok kan modaladverbierne springe subjektet over, når dette står på **n**. Dette kan forstås i analogi med, at objekter ikke kan klitiscere på **a**: subjektet hører som valensbundet led til en anden orden end relationen verbal-modaladverbial.

Den væsentligste modifikationsregel er, at *klitiscering ikke kan finde sted hen over et andet klitiserende led*, med andre ord, at grundrække-

følgen subjekt – indirekte objekt – direkte objekt (Basbøll 1986 s. 177) altid vil blive overholdt. Hertil kommer så modaladverbierne, der åbenbart kan passere et subjekt for at klitiscere på et finit verbal, men som altid må vige for et klitisk nominalled. Jeg ser ingen vanskeligheder i at opfatte dem som fast klitiske; de står regelmæssigt forrest, når **a** er udfyldt med flere adverbialled.⁷ At deres klitiske egenskaber afviger noget fra pronominerne, kan ikke siges at være særlig påfaldende i betragtning af deres specielle kommunikative egenskaber.⁸

En anden vigtig modifikationsregel vedrører forfæltet. Her stræber det lette led ikke længere frem, men tilbage og danner *proklise på det finitte verbum*. Fundamentfeltsoprykningen må anses for en proces, der finder sted før klitisceringen, men efter en tilskrivning af positioner til det relationssyntaktiske net. Hvis man tager dette i betragtning, bliver det nok vanskeligt at se fundamentfeltsoprykningen og klitisceringen som dele af en større, funktionelt orienteret syntaktisk proces. Det er så at sige to forskellige arbejdsgange.

1.4. De ikke-klitiske pronominers stillingsregler

Som allerede anført, har pronominerne ganske anderledes stillingsregler, når de ikke er klitiske. De vigtigste typer falder sammen med de konstruktioner, hvor kasusbøjningen er på alvorlig retur. Denne type konstruktioner er fastholdt og analyseret i ODS' artikler om de personlige pronominer, hvor der i øvrigt i næsten alle artikler er samlet et ganske imponerende og til dels meget gammelt stof, der belægger disse forhold og de afvigelser, der efter den analyse, jeg her skal fremlægge, afhænger heraf; det gælder såvel nominativ for oblik som oblik for nominativ. Til analysen af lethedensreglen kan jeg derfor støtte mig på ODS-analysen;⁹ desuden anvender jeg den næsten identiske behandling af emnet i Aage Hansen ²1965 s. 99ff. og Aage Hansen 1967 bd. II s. 240ff., samt hos Galberg Jacobsen 1985 s. 15-19.

Det gælder for det første, at pronominerne ikke kan være klitiske, når de indgår som kerne i en hypotaktisk konstruktion, eller når de udgør en del af et paratagme. Det drejer sig i praksis om konstruktioner af følgende type:

a) Pronominet er tilføjet en relativsætning:

- (10) Så forærede han ham alligevel den, som var rød.

- (11) Så gav Gud alligevel ham, som ingen forstand havde, et embede.
- (12) Da skal nu jeg, der er den uværdigste, alligevel vinde præmien.

Stillingsreglen virker, som det ses i (10-11), således, at objekterne fastholdes på N. Et pronominalt subjekt kan i denne situation passeres af et modaladverbium, hvilket ellers ikke er tilfælde (jvf. 12).

b) Pronominet står som kerne for en apposition:

- (13) Fanden rækker næppe ham den lange en lillefinger i denne sag.
- (13.1) Fanden rækker ham næppe en lillefinger i denne sag.
- (14) Og det skal så vi (/os) uskyldige lide under.
- (15) Det kan da han (/ham) den flinke mand aldrig have gjort!¹⁰

c) pronominet har et adled i tungtledsfeltet:

- (16) Jeg kysser ikke ham med det blå skæg.
- (16.1) Jeg kysser ham ikke.
- (17) Her i storstaden har nu engang vi med det jyske blod i årerne ikke hjemme.

d) Pronominet er parataktisk forbundet med et andet led:

- (18) På forskningsrådets foranledning tildeler Smørfonden i morgen ham og hans kollega midler til forskning.
- (18.1) På forskningsrådets foranledning tildeler Smørfonden „ham i morgen midler til forskning.
- (18.2) På forskningsrådets foranledning tildeler Smørfonden i morgen 'ham midler til forskning.
- (19) Det kan da Peter og mig/jeg ordne!

Interessant nok gælder denne regel også, hvis de to led, der er forbundet, begge er pronominer:

- (20) Derpå fortalte Paul alligevel ham og mig historien.
(20.1) Derpå fortalte Paul ham alligevel historien.

Dette synes (som bemærket af Basbøll 1989 s. 122) at hænge sammen med en generel regel om tryk i paratagmer, jvf. Hansen og Lund 1983, § 13, 30, 44, 48 og 76. Det gælder f.eks., at fornavne, der normalt er trykssvage foran efternavne (oMaud 'Varnæs, oBirgitte Price), får tryk, når de koordineres med et andet navn ('Maud og Bir'gitte Bruun), jvf. Hansen og Lund 1983 § 13.

2. Den syntaktiske brug af pronominernes bøjning i dansk

Som allerede nævnt, findes oblik kasus i dansk kun i de personlige pronominer, samt muligvis i 'man'; dette sidste er dog et noget omstridt punkt, som vi vender tilbage til nedenfor. Det er endda ikke alle pronominer, der opviser bøjningen: 'den' og 'det' falder her udenfor.

Paradigmets nuværende form må antages at stamme fra begyndelsen af middelalderen. De enkelte formers etymologier viser, at de må være fremgået af et dybtgående morfo-syntaktisk kaos: formernes oprindelse er nemlig vekselvis akkusativ og dativ. I en del tilfælde har dativen overtaget den oblikke funktion, hvor akkusativens ved lydret udvikling ville have ført til sammenfald med nominativ.¹¹ Fra andre nordiske dialekter kendes der dog eksempler på, at den lydrette akkusativform (det drejer sig her specielt om *han*) har overlevet på trods af sammenfaldet med nominativ;¹² det samme er ifølge oplysninger, elskværdigst stillet til rådighed af prof. Inger Ejskjær, tilfældet i visse danske dialekter, nemlig en del nordsjællandske. Aage Hansen ²1965 s. 100 anfører ekss. fra vulgærkøbenhavnsk, der kan forstås i samme retning. De her anførte kendsgerninger angående formernes oprindelse kan derfor ikke udsættes for nogen nærgående fortolkning – f.eks. at formerne gennemgående er valgt for at give størst mulig morfologisk kontrast. Det opnås jo ikke, hvor den lydrette form overlever. Inger Ejskjær har gjort mig opmærksom på, at en stærkt enklitisk lydret form svarende til 'han' ifølge Johs. Brøndum-Nielsens »Gammeldansk Grammatik« V § 567 er observeret i dialekter over hele landet.¹³

2.1. Obligatorisk bortfald af nominativ

Den oblique forms specielle syntaktiske anvendelser har længe været et stridens æble i dansk grammatisk litteratur, og sprogbrugen har tydeligvis ikke lagt sig ganske fast på nogen bestemt norm i visse af de konstruktioner, som her skal behandles.

Problemerne ligger i, at talesproget – som allerede bemærket – i mange sammenhænge har et tydeligt svind af nominativformen, hvis man som udgangspunkt bruger anvendelsen af nominativ i klare flerkassusprog som tysk, oldnordisk eller latin. I visse tilfælde har dette svind sat sig så kraftigt igennem, at rigssprogs-normeringen ikke er i tvivl. Det gælder f.eks. kasus i *prædikat til subjekt*, hvor Mikkelsen endnu i forrige århundrede lejlighedsvis fandt nominativ i brug. Her er som bekendt oblik i dag normen:

- (21) Det er ham.
 (22) Ophavsmændene til bogen er os.

I *eksistenssubjekt*¹⁴ kunne Mikkelsen endnu i begyndelsen af dette århundrede finde nominativ i brug, men svindet havde allerede forinden sat sig kraftigt igennem. Jeg erindrer om følgende kostelige ordveksling mellem J. P. Jacobsen og Georg Brandes (efter ODS):

- (23) *JPJ*: Men der var de, som sagde til sig selv ...
B: Dem
JPJ: Hvadbehager?
B: Der var dem, som sagde til sig selv ...
JPJ: Saadan siger jeg nu.

Et tredje eksempel, hvor oblik har sat sig igennem i rigssprogsnormeringen, er *sætningsknuden*. Her er det fremrykkede subjekt fra ledsætningen altid i oblik form:¹⁵

- (24) Dem kunne jeg ikke huske hvor var.
 * De kunne jeg ikke huske hvor var.
 (25) Ham mener jeg ikke var i stand til at nære en sådan interesse.
 * Han mener jeg ikke var i stand til at nære en sådan interesse.

2.2. Væklende kasusbrug

I mange andre tilfælde anbefaler grammatikker og håndbøger i korrekt stil ganske vist nominativ, men virkeligheden er noget mere broget. Det gælder følgende konstruktioner:

2.2.1. Subjekt

Det pronominale subjekt står ganske vist normalt i nominativ, men enkelte syntaktiske konstruktioner er meget labile med hensyn til kasus i talesproget. Her en række ekss. af ældre og nyere dato med oblik for nominativ:

a) pronomen koordineret med et andet nominalt led:

- (26) Ham og Troels Ibsen havde været ude på engene (Marie Bregendahl cit. efter ODS).
- (27) Når man så er kommet af tøjet efterhånden, så syns jeg, det vigtigste ... det har mig og Sussi i hvert fald fundet ud af ... at man *ikke* skal være såen genert overfor hinanden (Sommer 1985 s. 129).

b) Pronomen foran relativsætning:

- (28) Ham, vi gav en Skilling til Nattelogis, foretrak at gaa til Frelsens Hær (Johs. Jørgensen cit. efter ODS).
- (29) Ham, der var leder, bad os om at passe os selv (Sommer 1985 s. 54).

c) Pronomen med appositionel udvidelse:

- (30) Aa mig arme Mand (Blicher cit. efter ODS).
- (31) ... det må hende pigen da også kunne sige sig selv ... (Sommer 1985 s. 71).

Derefter nyere ekss. med korrekt sprogbrug (alle ekss. fra Sommer 1985, hvortil sidetallene i parentes henviser):

- (32) Skal vi unge ikke ha lov til at snakke, som vi overhovedet ønsker at snakke? (s. 13).
- (33) Fordi de der mobber dem er misundelige over noget, som de eventuelt har eller gør (s. 167).

- (34) Vi på højrefløjen vil ha, at man skal kunne skabe sin egen fremtid og være herre over sig selv (s. 177).

Som det vil ses, er der ikke nødvendigvis nogen adskillelse i politisk henseende mellem sprogbrugerne på dette punkt: både venstre og højre behersker den korrekte sprogbrug.

2.2.2. *Apposition til subjekt og løst fundament*

Disse konstruktioner vil formentlig aldrig forekomme i ren form, dvs. for *appositionen* rækkefølgen substantiv - isoleret pronomener og for *løst fundament* rækkefølgen isoleret pronomener - fundamentfelt. Pronominet vil normalt i begge stillinger være udvidet under en eller anden form og kan derfor analyseres i de samme klasser som subjektet ovenfor. Et par eksempler på appositioner; i det første har appositionspronominet et adled i tungtledsfeltet, i det andet er pronominet koordineret med et proprium:

- (35) Han kommer, ham fra ministeriet.
(36) Ja, hva' lavede I! [regibemærkning; HJ tilf.] Ja, dig og Victor for fanden?
(Panduro 1971 s. 78 og 112).

Dernæst tre ekss. på løst fundament; mens (37) tilsyneladende opviser pronominet i ren form, er (38-39) udvidet på forskellig måde (37) kan dog også forstås som semantisk subjekt i sætningsemne):

- (37) Mig? Jeg fejler sgu da ikke noget! (Panduro 1971 s. 133).
(38) Dem paa posthuset, de ved ingenting (Mikkelsen cit. efter ODS).
(39) Ham – Kløren der og den smaa Jomfru – de er bleven enige (Hostrup cit. efter ODS).

2.2.3. *Semantisk subjekt i sætningsemne*

Talesproget har gennemgående oblik form, når man efter sammenhængen kunne have forventet nominativ. Eksempler:

- (40) DU har talt med Victor og DU har talt med Oscar ... men mig? Nææ. Jeg ved ikke noget!

- (41) *Elisa: Hva' gjorde du så?*
Daniel: Mig? Nej ... det var ikke ... Han gik langt foran mig!
- (42) *Daniel finder en flaske konjak og glas i skabet. Han går over til sofagruppen med det. Han stiller flasken på bordet og peger på den.*
Victor: Nææ, tak du. Ikke mig! Jeg kan godt klare mig uden!
(Alle efter Panduro 1971 s. 132, 113 og 118).

Et eksempel på sammenblanding af formerne fandt jeg i *Politiken* 5.5.1989, hvor Doris Dörries succesfilm »Ich und Er« oversættes til »Jeg og Ham«.

2.2.4. Sammenligningsled

Betegnelsen 'sammenligningsled' hører ikke til den traditionelle syntaks' ordforråd. Denne ledtype, der i dansk hovedsagelig omfatter led dannet med partiklerne 'som' og 'end', er mig bekendt etableret af den hæderkronede prügelnabe for den traditionelle grammatiks synder, Kr. Mikkelsen. Ordføjningslæren fra 1911 rummer et betydeligt materiale om konstruktionen.

I sprog som latin eller tysk kan ledtypen enten analyseres som reducerede ledsætninger, eller de pågældende partikler kan analyseres som præpositioner. Det gælder således ty. 'ausser', der længe har haft kongruens mellem sin styrelse og det led, som styrelsen indholdsmæssigt var parallel til, men som i nyere tid ifølge Wahrigs ordbog er blevet en ganske normal præposition med dativ, evt. akkusativ eller genitiv. Ledtypen må siges at være en relevant analytisk kategori i dansk ud fra flere forskellige argumenter: i en del situationer kan sammenligningsled ikke uden videre katalyseres til sammenligningssætninger, visse verber kræver efter deres valens sammenligningsled og udelukker sammenligningssætninger; og endelig anvendes det refleksive pronomen 'sin' i disse konstruktioner tydeligvis på en sådan måde, at sammenligningsleddets samhørighed med resten af sætningen er utvetydig.¹⁶ I dansk er den faste oblique form i denne konstruktion blevet tolket på samme måde som 'ausser'-eksemplet: nemlig sådan, at de problematiske artikler er ved at blive til præpositioner. Det gælder således Aage Hansen²1965 og Henriksen 1985; desuden flere norske grammatikere.

Da jeg ikke mener, at denne løsning kan dække alle eksempler, fore-

slår jeg, at kategorien indtil videre bliver stående. Kasusbrugen i både mundtligt og skriftligt sprog er tydeligt vaklende, og der er derfor grund til at anføre et par eksempler.

Hovedtendensen er oblik form overalt. I Sommer 1985 er således ekss. meget hyppige, men problemet kendes fra ældre forfattere:

- (43) ... men denne (Skov) var langt skønnere end dem, hvor han før havde boet (Topsøe, cit. efter Dahl 1884 s. 99).
- (44) Hvem gav I dette Løfte? En anden end I (L. Holstein efter ODS).
- (45) (...) og da Niels Egebak var i Paris, så hans morgener tristere ud, end dem han oplever i Århus nu, marts 1970 (Rifbjerg: Marts 1970, s. 8).

Problemet gør sig navnlig gældende i form af *omvendte former*, dvs. brug af nominativ på steder, hvor oblik form egentlig er korrekt:

- (46) Det søde Barn betakker –
Ham siger hans Forstand –
Sig for en saadan Prakker
Som han, til Ægtemand.
(Chr. Winther: »Haren«: *Samlede Digtninger* Bd. V, s. 18. Kbh. C. A. Reitzel 1860).
- (47) (...) da gjøre man ei Spring med eet til Frants I. eller til de af Huset Medicis; ja ikke cengang det Spring til Carl den Store
(Tyge Rothe: *Udsigt over det Frankiske Monarkie og Carl den Store*, Kbh. 1776 s. 60; medd. af Fl. Lundgreen-Nielsen).

Grammatikkerne kan også forløbe sig. B. T. Dahl (1884 s. 99) hænger Holger Drachmann ud for grammatikalsk forsyndelse i dette eks.:

- (48) Det er der flere end *Dig*, der gjør.

– hvilket en tidligere læser af mit eksemplar af Dahls lille bog, Dansk-lærerforeningens ihærdige Axel Sørensen, med fuld ret i margenen kommenterer: »Jamen det er jo dog dansk at sige: »det er *Dig*«, ikke »det er *Du*«.

Imidlertid kan de unge mennesker i Sommer 1985 stadig falde på at anvende den grammatisk korrekte form:

- (49) Og alle mine kammerater synes det samme som jeg.
- (50) I må gerne ringe ind og sige hvad I synes om det, osse hvis der er nogen der har det på samme måde som jeg.
- (51) Der er mange farvede som er mere mennesker end vi.
(Sommer 1985 s. 48, 66 og 164).

Omvendte former er faktisk overordentlig sjældne i materialet fra Sommers bog.

2.3. Erik Hansens analyse af konflikter i normen

Erik Hansen har i 1972 analyseret disse komplicerede forhold som et eksempel på en normkonflikt, hvor to regelsystemer støder sammen. I det ene – system I – får pronominet den kasus, der svarer til dets ledværdi. I det andet får pronominet automatisk oblik kasus i stillinger, hvor det ikke kan være ubetonet. Som anført ovenfor, drejer det sig om stillinger, hvor pronominet forekommer i parataktisk forbindelse eller som kerne for et hypotagme. Den sidste konstruktion har tre undertyper:

- 1° pronominet er vedføjet en relativsætning;
- 2° pronominet har et tungtled (f.eks. en præpositionsforbindelse) som efterstillet adled;
- 3° pronominet er vedføjet en apposition.

De to systemer har meget forskellige sociolingvistiske valører. System I forråder dannelse, mens system II gælder for udannet og vulgært. Som følge heraf er der en tydelig tilbøjelighed til at danne omvendte former. Aage Hansen ²1965 beskriver situationen i talesproget på en måde, som var der tale om neutralisation af kasus i flertal.

Som det delvis er fremgået allerede, er der meget forskellige normer i brug på dette punkt. Mens system I for ca. 40 år siden var omtrent enerådende i dannet skriftsprog, er system II blevet mere og mere almindeligt i både skønlitteratur og journalistik, specielt i forbindelse med replikgengivelse. Mens f.eks. Jens Gielstrup i »Det gode Hjerte« konsekvent følger system I, også i talesprogsreplikker i relativt lav stil, er forfattere som Bruun Olsen og Panduro stort set gået over til system II i deres skuespil.

En interessant mellemvej repræsenteres af Knud Sønderby i »En kvinde er overflødig«, hvor forfatterkonteksten følger system I, mens personernes replikker lejlighedsvis følger system II. Dette kan synes kuriøst ved første øjekast, men er måske i virkeligheden en meget almindelig strategi, der forener kravene til akademisk prosa med kravene til virkelighedsnær replikgengivelse. Det samme må gøre sig gældende, når et erklæret værdikonservativt blad som »Weekendavisen« regelmæssigt (men ikke altid!) anvender oblik form for nominativ i gengivelser af udtalelser fra personer.

2.4. Bøjningen af 'man'

Der er i almindelighed blandt grammatikere enighed om, at 'man' er ubøjeligt. I praksis anerkender man dog den regel, at formerne 'en' (oblik) og 'ens' (genitiv) supplerer. Dette dilemma er meget tydeligt illustreret hos Aage Hansen, der i »Moderne Dansk« beskriver 'man' som defektivt i bd. II s. 198, men smst. s. 247 bemærker, at »de manglende kasusfunktioner kan udfyldes af *én* og *éns*«. Det viser sig, at denne suppletion også udstrækker sig til de situationer, som Erik Hansen (1972) beskriver under system II:

- (52) ... og den anden person er garanteret lisså genert som
 en selv ...
- (53) For ... øhm ... nå ja, den anden er altså af samme køn
 som en selv, for mit vedkommende en pige.
 (Sommer 1985, s. 79 og 136).

Når suppletionen udstrækkes til disse tilfælde, hænger det ikke bare sammen med brugen af 'man' som erstatning for 1. person; begge ekss. repræsenterer en genuin brug af 'man' som generaliseret person. Da den pronominal bøjning allerede har etableret paradigmer som f.eks. 1. pers. sing. og plur., hvor formerne ingen som helst ligheder opviser og derfor rimeligvis må beskrives som suppletive, ser jeg ikke nogen stor hindring for at vælge en tilsvarende beskrivelse af 'man'.

3. De klitiske pronominers karakter

Hvad ligger der nu i, at disse pronominer er klitiske, med andre ord trykssvage? Man må forestille sig en forklaring på dette, som inddrager spørgsmålet om tekstens informationsstruktur i besvarelsen.

I sprog med fri ordstilling plejer man at forestille sig, at rækkefølgen i sætningens overflade determineres af, i hvilket omfang det pågældende sætningsled refererer til tekstlige størrelser, der allerede er etableret i det foregående (dvs. om de er *tematiske*), eller om de introducerer materiale, der fungerer som *focus*. I sådanne sprog forestiller man sig, at de tematiske led rykker frem i sætningen, mens de fokuserede rykker tilbage.

Den syntaktisk bestemte betoning af sætningens led har forbindelse med det, man kunne kalde sætningens *gyldighedsfelt* (dens *skopus*; eng. *scope*). Som arbejdshypotese (inspireret af Ole Togeby) foreslår jeg, at man opfatter alle betonede led undtagen subjektet¹⁷ og sådanne adverbialer, der fungerer som operatører, som omfattet af sætningens gyldighedsfelt. Hvis sætningen er fremsættende og bekræftende, er de pågældende leds eksistens samtidig sat; er sætningen fremsættende og benægtende, gøres de pågældende leds betydning virtuel eller negeres direkte.

Gyldighedsfeltets område kan modificeres på forskellig vis. Én væsentlig faktor er selve sætningsmodaliteten: fremsættende, spørgende, befalende eller virtualiseret (som i en ledsætning). I sprog med verbal modalitet må denne også henregnes til dette område. I dansk må man nævne to væsentlige faktorer: dels modalverberne (i disses epistemiske funktion); dels sætningsadverbierne.

Sætningens gyldighedsfelt omfatter ikke elementer, der er erklæret tematiske. Det kan et led f.eks. være ved at være anaforisk, eller ved at referere til en konstant, deiktisk baggrund. Til de grammatiske elementer, der kan betegne tematisk status i en sætning, hører bekendt-hedsbøjningen og pronominerne; men ingen af disse grammatiske elementer er entydige. De kan lige så vel markere fokuserede elementer; men forskellen er, at mens substantiver i almindelighed ikke kan miste trykket (Hansen og Lund 1983 § 9), kan pronominerne.¹⁸ Derved kan man i almindelighed gennem prosodien skelne, hvorvidt et pronomen er tematisk eller fokuseret.

4. Om parallellen til fransk

Allerede Lefolii (1871 s. 90) var som anført ovenfor inde på, at den 'vulgære' danske pronominalbrug svarer nøje til den franske; Erik Hansen har også ved flere lejligheder peget på dette forhold (først i Hansen 1972 s. 12). Der er kun den afvigelse, at hvor de trykløse franske pronominer er proklitiske og placerer sig foran på det finitte verbum, er de danske som påvist både pro- og enklitiske. I fransk er bøjning helt forsvundet fra de trykstærke pronominer; kun de proklitiske, 'bundne' former har fuld fleksion.

Den franske brug kunne nemt opfattes som paradigmatiske i den forstand, at sprog af tæt beslægtet typologi, som f.eks. moderne engelsk eller dansk, synes at være på vej mod en fuldkommen analog situation. Det ville altså kunne opfattes sådan, at det var en del af den almene reduktionsproces fra sølvalderlatinens døende kasussprog til de moderne romanske sprogs kasuløse tilstand med transitivitet udtrykt gennem rækkefølgefænomener, der omsatte sig i de forandrede vilkår for pronominerne morfologi og syntaks.

Heroverfor må man gøre en indvending gældende, at fransk i flere henseender indtager en særstilling blandt de romanske sprog: Fransk er (sammen med friaulisk og enkelte norditalienske dialekter, samt rætoromansk) det eneste romanske sprog, der har udviklet obligatoriske trykløse pronominer. I italiensk og spansk (samt i øvrigt i provençalsk) er pronominalbrugen fakultativ, når pronominet er en ren anafor.¹⁹ Derfor mener Kuen (1957 s. 306ff.), at der i fransk er tale om et syntaktisk lån fra germanske sprog, og at det er i de germanske sprog, den egentlige drivkraft i udviklingen af de trykløse pronominer ligger.²⁰

Det må siges at være påfaldende, at et træk, som åbenbart da, hvis Kuens ord står til troende, må ligge inhærent i de germanske sprogs struktur, først kommer til fuld udfoldelse i et sprog, om hvis tilhørsforhold til en ganske anden sprogklasse, der ellers aldrig kan herske tvivl. Det var måske værd at overveje, om tabet af pronominalfleksion i trykstærk stilling, der jo i mange henseender er en nøje parallel, morfologisk og syntaktisk, til substantivernes udvikling, og den dermed sammenhørende fastholden af et informationsbærende træk som fleksionen i trykløs stilling (hvor pronominet jo principielt er redundant) kan relateres til den pidginsituation, der åbenbart må have hersket i Nordfrankrig i den tidligste middelalder (Kuen 1957 s. 312, fodn. 1).

Den obligatoriske brug af ubetonede pronominer i germansk er sta-

dig genstand for diskussion blandt sprogforskere (f.eks. i den generative grammatik omkring Christer Platzack). Man formoder, at det er en nydannelse i de germanske sprog, eftersom gotisk synes at mangle de obligatoriske pronominer. Da man først i middelalderen kan konstatere, at reglen er fuldt gennemført, er det næppe tænkeligt, at fænomenet kan være dannet før de første århundreder efter Kristus. Kuen (1957 s. 326) nævner flygtigt muligheden af, at det skulle være et spor af det velkendte ikke-indoeuropæiske substrat i germansk (Hutterer 1987 s. 45 og 65f.), men det ville forudsætte (hvad Kuen selv gør opmærksom på), at fænomenet rakte meget længere tilbage, end man med sandsynlighed kan antage. Janez Orešnik (1986) mener, at der er tale om tydeliggørelser,²¹ som har at gøre med præcis det faktum, at de germanske personalpronominer er ubetonede. De vil derfor tendere til altid at blive antydet; så at sige for en sikkerheds skyld (Orešnik 1986 s. 266f.).

5. Afslutning

Jeg har i denne afhandling søgt at godtgøre:

1. at de danske personlige pronominer i ubetonet stand er klitiske; denne påstand turde være fuldt ud godtgjort, og den kan ydermere støtte sig på analoge observationer vedrørende andre germanske sprog (jvf. Orešnik 1986);
2. at man ved at antage visse regler for klitiscering kan beskrive pronominernes syntaks ud fra dette forhold;
3. at der er en klar sammenhæng mellem fleksionen og den klitiske position. Man kan her antage, at bibeholdelsen af fleksionen er en tydeliggørelse, der tjener til at klargøre ledfunktionen for en ordtype, der falder uden for det normale »rækkefølgemorfematiske«²² syntaktiske/prosodiske mønster. For de betonedede pronominers vedkommende er en sådan tydeliggørelse redundant i kraft af, at de overholder rækkefølgesyntaksens normale regler. (Dermed er ikke sagt, at der ikke kan optræde tvetydigheder af typen »Ham dér kender Sørensen«; men de afviger ikke, typologisk set, fra de øvrige nominale leds tvetydigheder af typen »Osten åd rotten i går«). De strenge sprogrøgteres krav om gennemført kongruens tjener derfor tydeligvis kun dekorative hensyn, ikke kommunikative.

Til sidst et par ord om det syntaktisk/prosodiske: jeg har – rent hypotetisk – opereret med en teori om, at sætningskemaet samtidig kan opfattes som et prosodisk mønster på den måde, at alle fuldt udfyldte pladser i skemaet må have mindst ét tryk.²³ Fordelingen af betoningen(-rne) internt i leddet bestemmes dernæst af interne ledprosodiske regler. Da de klitiske led ikke befinder sig på de pladser, som de efter deres relationelle værdi skulle befinde sig på, modtager disse pladser følgelig ikke noget tryk. Undtagelsen herfra er verballeddet, der gennemgående har et *enhedstryk*, som til og med kan strække sig ud over det, der i morfologisk forstand er verbalkæden og indbefatte partikler, indre objekter o.lign. Man kan, hvis man vil, opfatte topologien som en slags si, hvorigennem det relationelle netværk presses, før det får sin endelige suprasegmentalt modificerede fonetiske form. Min teori forudsætter jo, at pronominerne kommer ud af det relationelt forudsete 'hul i sien' (hhv. **n** og **N**), før de kan finde deres klitiske position.

Ét ret ofte anvendt argument mod Diderichsen i almindelighed og **n** som subjektspads i særdeleshed er, at dansk ikke er et VSO-sprog, hvilket sætningskemaet kunne forlede én til at tro, i og med subjektets faste plads er efter **v**. Jeg vil her henvise til to forhold:

1. Med nøjagtig denne bevæggrund har Lars Heltoft i et par fascinerende artikler (Heltoft 1986a, b) foreslået en meget rimelig rekonstruktion af sætningskemaet, hvor også **v**-pladsen i udgangspositionen er tom og kan besættes med elementer af forskellige typer. Her ved bliver rækkefølgen som ønskeligt SVO i grundstrukturen (nemlig skemaets pladser *..n..VN..*).

2. Indirekte bekræfter min analyse ovenfor af forholdet mellem pronominets klitiscerende stillingsregler og fundamentfeltoprykningen, at subjektets faste plads i dansk *er n*. Ville man placere subjektet fast på **F** (eller noget lignende), måtte man forklare subjektets opførsel på en langt mere kompliceret måde. Jeg anser Heltofts analyse for kompatibel med min egen.

Dette forsøg på at indbygge prosodiske bestemmelser i syntaksen ligger i forlængelse af de antydninger, som Viggo Brøndal fremsatte i sin skitse til en syntaksteori (Brøndal 1932), hvor subjekter og objekter også karakteriseres efter deres prosodiske vægt. Diderichsen er inde

på noget lignende, når han i Diderichsen 1966 forsøger at adskille betonede og ubetonede led gennem brugen af store og små bogstaver.

Det er interessant nok at se, at de obligatoriske tryk (som anført) ikke har samme værdi i forhold til klitisceringsreglerne, men at de forskellige syntaktiske klitisceringsregler (for hhv. pronominer og modaladverbier) synes at pege på hhv. de valensbundne led og verbet selv som strukturer, der ganske vist i første række kan erkendes rent abstrakt, men netop hér også i sprogudøvelsen spiller en manifest rolle.

Set i det perspektiv synes der at åbne sig muligheder for at trænge dybere ind i forholdet mellem syntaks og prosodi ad den her antydede vej.

Noter

1. Jeg ser her bort fra statuskategorien ved visse af lokaladverbierne, der af den glossematiske skole henregnedes til kasus. Denne diskussion vil ikke blive uddybet i denne sammenhæng.
2. Disse to ords syntaks vil i øvrigt ikke blive behandlet nærmere i denne afhandling.
3. Jvf. Hansen 1983, Heltoft 1986b.
4. Dele af materialet i denne afhandling har været fremlagt i foredrag i Wien maj 1989, samt Münster, Ljubljana og Zagreb maj 1990. Jeg takker mine tilhørere alle steder for deres bemærkninger og forslag; en særlig tak til prof. dr. Janez Orešnik for nogle meget væsentlige impulser til fortolkningen af materialet. Derudover er jeg i stor taknemmelighedsgæld til prof. Erik Hansen for utrættelig hjælp med materiale og analyser.
5. Diderichsen 1966 s. 379; jvf. også Heltoft 1986a s. 53, 57 og 63.
6. Diderichsen 1946 § 54 till. 1.
7. Dette fremgår af Mikkelsen 1911 § 243; se desuden Hansen 1984, øvelse 10,5B.
8. Se diskussionen mellem Ebbe Grunwald 1974 og Peter Harder 1975. Pernille Askerud har gjort mig opmærksom på en modifikation af Harders observationer, som jeg har meddelt i Jørgensen 1988.
9. Den (kronologisk set) første artikel i ODS, 'de' er skrevet af Paul Rubow og er meget stofrig på det punkt, som vi her beskæftiger os med. Den næste, 'du' af Hølger Sandvad, giver meget lidt, mens resten, 'jeg' af Peter Skautrup og 'han', 'hun', 'I' og 'vi' af Aage Hansen, alle rummer en mængde gode eksempler.
10. Som det vil fremgå af afsnit 2, er oblik form nok det sandsynligste i ekss. med pronomen som subjekt. Aage Hansen ²1965 s. 100 mener, at oblik for nominativ ligefrem er norm i disse konstruktioner; et synspunkt, han næp-

- pe deler med strenge sprogrøgttere. Min personlige sprogfornemmelse væg-
rer sig i alle tilfælde ved at anerkende nominativformerne.
11. Ang. detaljer henviser jeg til Aage Hansen 1956, hvis fremstilling jeg af
pladshensyn her ikke vil diskutere til bunds.
  12. Venligst oplyst af prof. Birger Liljestrand (Umeå/Wien).
  13. Denne type enklise adskiller sig fra den moderne rigsdanske derved, at fo-
nemkæden i udgangsordet er reduceret, hvilket kun marginalt sker med de
moderne klitiske former. Selv udtaler som [-bm] for 'dem' indeholder fak-
tisk en normal lydlig manifestation af alle fonemer.
  14. Pronominalt eksistenssubjekt er ikke særlig almindeligt på grund af de in-
formationsstrukturelle forhold, men optræder dog af og til. Om sammen-
hængen med det informationsstrukturelle: se Heltoft 1987, ekss. (7), (18)
og (19).
  15. Sml. Falster Jacobsen 1978, 1980; Mikkelsen 1911 s. 238 (§ 82, I, anm. 2);
Aage Hansen 1967 I s. 105.
  16. Jvf. Galberg Jacobsen 1985 s. 57 (hvor dog brugen af 'hans' og 'hendes'
anføres som værende 'også korrekt'); desuden Jørgensen (udk.); der er
dog en del punkter i denne afhandling, som jeg ved lejlighed ønsker at ud-
dybe eller forbedre.
  17. – idet der ses bort fra de ovenfor omtalte **Fvan**-konstruktioner.
  18. Det er en ganske anden diskussion, hvorfor de germanske sprog, samt de
tilgrænsende romanske dialekter, først og fremmest fransk, ikke kan ude-
lade de ubetonede pronominer. Det synes faktisk at være et særligt træk
ved disse sprog, som i germansk rent historisk kan føres tilbage til de æld-
ste skriftlige kilder, om end næppe meget længere. Jeg henviser her til
Kuen 1957 og Orešnik 1986, begge med omfattende litteraturliste.
  19. Se herom Kuen 1957 og Oresnik 1986.
  20. Det bør her bemærkes, at mens højtyisk skriftsprog fastholder obligatori-
ske pronominer, er der i talt tysk en stigende tendens til at behandle ubeto-
nede pronominer som ikke-obligatoriske. Denne tendens udgår fra syd-
tysk, hvor der i almindelighed antages et omfattende gallisk substrat. I
Østrig må man tillige regne med muligheden af et slavisk substrat.
  21. Engelsk: 'strengthening' eller 'clarification'; en term fra 'natural phonolo-
gy'.
  22. Dette begreb stammer ifølge Diderichsen 1941 s. 12 fra L. L. Hammerich,
hvilket jeg ikke har haft adgang til at kontrollere. Min anvendelse af begre-
bet er inspireret af ideer fra Hjelmlev 1972 (s. 107, skrevet 1934) og 1935-
7 (s. 68ff.).
  23. Dette er også årsagen til, at jeg foreslår fastholdelse af **Fvana**-sekvensen:
der kan tydeligvis forekomme betonedede led på det første **a**. Alligevel må
man – med henvisning til hypotesen om, at denne plads kun kan udfyldes,
når subjektet er inddraget i gyldighedsfeltet - fortsat kunne hævde **F/vna**/
VNA som sætningsskemaets 'klassiske' formel.

Litteraturhenvisninger

a) Kildetekster:

Panduro, Leif 1971: *Bella & Et godt Liv*. København: Gyldendals Tranchøger.
Sommer, Karsten 1985: ... *det var bare det jeg ville sige, hej!* København: Københavnens Bogforlag

b) Sekundærlitteratur:

- Basbøll, Hans 1986: »Når genstande bliver så lette at de flyver – et grammatisk essay«. *Profiler. Nordisk Institut 1966-86 Odense Universitet*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Basbøll, Hans 1989: »Dansk talesprog, systembeskrivelser. Dansk fonologi i de sidste 25 år«. Holmberg, Olrik Frederiksen og Ruus: *Forskningsprofiler*. København: Gyldendal.
- Brøndal, Viggo 1932: *Morfologi og Syntax. Festskrift udgivet af Københavns Universitet i Anledning af Universitetets Aarsfest November 1932*. København.
- Dahl, B. T. 1884: *Bidrag til dansk Sætningslære*. Kjøbenhavn: J. H. Schu-bothes Boghandel.
- Diderichsen, Paul 1941: *Sætningsbygningen i skaanske Lov = Universitets-Jubilæets danske samfunds skrifter* Nr. 327. København: Ejnar Munksgaard.
- Diderichsen, Paul 1946: *Elementær dansk Grammatik*. København: Gyldendal.
- Diderichsen, Paul 1966: »Sætningen og dens led – 30 år efter«. *Helhed og Struktur*. København: G. E. C. Gads Forlag.
- Falster Jacobsen, Lisbeth 1978: »Der dänische Satzknotten – mit Anleitung zu seiner Übersetzung ins Deutsche«. *Kopenhagener Beiträge zur Germanistischen Linguistik* nr. 14.
- Falster Jacobsen, Lisbeth 1980: »Grammatik tror jeg ikke jeg kan finde ud af«. *Sprint* 3/1980. København.
- Galberg Jacobsen, Henrik 1985: *Opslagsbog*. København: Schönbergs Forlag (= Galberg Jacobsen og Skyum-Nielsen (red.): *Erhvervsdansk* 3).
- Grunwald, Ebbe 1974: »Aspekter af modale udsagns dybdestruktur«. *Nydanske Studier* 7. København: Akademisk Forlag.
- Hansen, Erik 1972: »Dr. Jekyll og Mr. Hyde i dansk grammatik«. *Papir* Bunke 1, 4. København.
- Hansen, Erik 1983: »Det pleonastiske At. En grammatik-kritisk undersøgelse«. *Danske Studier*. København.
- Hansen, Erik 1984: *Dæmonernes Port*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, Erik & Jørn Lund 1983: *Sæt tryk på*. København: Lærerforeningernes Materialeudvalg.
- Hansen, Aage 1956: »Kasusudviklingen i dansk«. *Festskrift til Peter Skautrup*. Aarhus: Universitetsforlaget.
- Hansen, Aage ²1965: *Vort vanskelige Sprog*. København: Grafisk Forlag (1. udg. 1961).
- Hansen, Aage 1967: *Moderne Dansk I-III*. København: Grafisk Forlag.

- Harder, Peter 1975: »Prædikatsstruktur og kommunikativ funktion«. *Nydanske Studier* 8. København: Akademisk Forlag.
- Heltoft, Lars 1986a: »The V/2 Analysis – A Reply from the Diderichsen Tradition«. Dahl & Holmberg: *Scandinavian Syntax*. Stockholm: Institute of Linguistics.
- Heltoft, Lars 1986b: »Topologi og syntaks«. *Nydanske Studier* 16-17. København: Akademisk Forlag.
- Heltoft, Lars 1987: »The Pragmatic Syntax of Danish Der-Constructions«. Lilius & Saari: *The Nordic Languages and Modern Linguistics* Bd. 6, Helsinki University Press.
- Henriksen, Carol 1985: »Socialrigtighed, sprogrigtighed og skriftsprogsnormering – i almindelighed og i Danmark«. *Språk og samfunn i Norden etter 1945* = *Nordisk Språksekretariats Rapport* 5. Oslo.
- Hjelmslev, Louis 1935-7: *La catégorie du cas*. = *Acta Jutlandica* VII, 1 (her cit. efter 2. udgave; München, Wilhelm Fink Verlag 1972).
- Hjelmslev, Louis 1972: *Sprogssystem og Sprogforandring* = *Travaux du cercle linguistique de Copenhague* vol. XV. Copenhague: Nordisk Sprog- og Kulturforlag.
- Hutterer, Claus Jürgen 1987: *Die germanischen Sprachen: Ihre Geschichte in Grundzügen*. Wiesbaden: Drei Lilien Verlag (1. udg. 1974).
- Jørgensen, Henrik 1988: »Udsigelsen eksisterer sgu ikke«. *Litteratur og samfund* 43. København.
- Jørgensen, Henrik (udk.): »On Some Mysterious Conjunctions in Danish and Their Syntactic Features«. Udk. i *Szkandinavisztikai Füzetek*, Budapest.
- Kuen, Heinrich 1957: »Die Gewohnheit der mehrfachen Bezeichnung des Subjekts in der Romania und die Gründe ihres Aufkommens«. *Syntactica et Stilistica. Festschrift für Ernst Gamillscheg zum 70. Geburtstag*. 28. Oktober 1957. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Lefolii, H. H. 1871: *Sproglærens Grundbegreber, som de komme til Udtryk i Modersmaalets Sprogform, Bidrag til dansk Sproglære*. København: C. A. Reitzels Forlag.
- Mikkelsen, Kr. 1911: *Dansk Ordføjningslære*. København: Lehmann og Stage (2. udg. Kbh.: Hans Reitzel 1975).
- ODS: *Ordbog over det danske Sprog*. I-XXVIII. København: Gyldendal 1918-56.
- Orešnik, Janez 1986: »The Obligatorium of Unemphatic Pronoun Subjects in Germanic Languages«. *Filologija*, Knjiga 14. Zagreb.

Trykningen af denne afhandling er bestøttet af Mag.art. Marcus Lorenzens Legat.